

Antoni Ballester: descobridor de coneixements

Aquest monogràfic amb motiu de l'Any Polar Internacional no podia existir sense un espai dedicat a Antoni Ballester (Mont-roig del camp, 1920), un home que al llarg de la seva vida ha impulsat moltes «primeres vegades». La més coneguda sense dubte va ser la primera Base Antàrtica Española Juan Carlos I, que es va fer realitat després de gairebé vint anys d'insistència per part de Ballester. Però el camí fins a aquesta gran fita havia començat anys enrere, fins i tot abans que el mateix Ballester conegués l'Antàrtida.

La Guerra Civil i els llargs anys de servei militar van estroncar els seus estudis, que va reempendre a la Facultat de Ciències Químiques quan la vida civil es va normalitzar. En acabat, es va posar a treballar a la indústria i poc després va conèixer l'ecòleg Ramon Margalef, que en aquell moment tenia una gran relació amb l'Institut Oceanogràfic de Veneçuela. Ballester va anar a treballar en oceanografia a l'illa Margarita durant tres anys. Al seu retorn, va incorporar-se a l'Institut d'Investigacions Pesqueres del CSIC, l'actual Institut de Ciències del Mar (ICM).

A l'Institut, Ballester va treballar en la idea d'analitzar els paràmetres físics i químics de l'aigua superficial de manera contínua mentre el vaixell està navegant. Va poder posar en pràctica aquests estudis durant la campanya a l'Antàrtida que va realitzar convidat per l'Institut Real de Ciències Naturals de Bèlgica, el 1966. Els resultats obtinguts el van animar a encapçalar un equip de l'Institut que va estar treballant en la millora d'aquest sistema i les seves formes de lectura, fins al punt que a principis dels 70 van rebre el Premi Nacional d'Investigació i Ciència per l'aplicació d'un sistema de captació de proves totalment innovador i que actualment s'utilitza a tot el món. Així ho recorda Agustí Julià, enginyer tècnic en

electrònica dels Serveis Tècnics de l'ICM i amic de Ballester, que defineix l'oceanògraf com una «persona heterodoxa».

Poc temps després d'aquesta fita, el 1972, es llançava el primer satèl·lit del projecte ERTS (*Earth Resources Technology Satellites*), el LANSAT-1. Josep Lluís Colomer, subdirector general tècnic de l'Institut Cartogràfic de Catalunya, encara recorda el dia que Ballester li va portar una cinta per desxifrar. En teoria hi havia imatges del satèl·lit, però en aquell moment encara no eren capaços de llegir-les, «només s'hi veien bits», explica Colomer. Ballester i el seu col·laborador, Carles Romeu, no van parar fins que van aconseguir que, el 1976, l'expert nord-americà David Van Roy vingués a Barcelona per treballar amb els informàtics de l'Institut d'Investigacions Pesqueres i del Centre de Càlcul de la Universitat Politècnica de Barcelona, un programa de col·laboració entre aquests dos centres que havia proposat el mateix Ballester un any abans. Així s'iniciava a Catalunya el camí de les aplicacions oceanogràfiques de la percepció remota.

Però Ballester no va deixar mai de pensar en aquella Antàrtida que no havia tornat a veure des de 1966. La seva persistència continuava i l'estiu austral 1984-1985 va poder realitzar una altra campanya antàrtica, on ja l'acompanyava Josefina Castellví [li dediquem una entrevista a les pàgines 27-31]. Com explica l'oceanògrafa a ARBOR («De cómo España abrió su ruta para la investigación antártica». *ARBOR Ciencia, Pensamiento y Cultura*, 727, p. 739-747), després d'intentar convèncer les diverses institucions espanyoles, Ballester va decidir buscar col·laboradors en altres països. Així va ser com va aconseguir una invitació de la Direcció Nacional Antàrtica a la campanya realitzada amb el trencaglaç *Almirante Irizar*. Els resultats es van poder presentar el juliol de

1985 en un simposi internacional que es va celebrar a Palma de Mallorca i que, com afirma Castellví, «va ser la primera aportació espanyola col·lectiva a la literatura científica de l'Antàrtida».

Aprofitant els contactes a l'Acadèmia de Ciències de Polònia, Ballester va aconseguir una col·laboració a l'illa Rei Jorge, on aquest país té la base Henry Arctowski. Van anar-hi Antoni Ballester, Agustí Julià, Joan Rovira i Josefina Castellví. El 27 de desembre de 1986 instal·laven el primer campament a l'illa Livingstone, on es podria aixecar una base. Semblava un somni impossible, però les necessitats polítiques jugaven al seu favor: Espanya volia entrar al Tractat Antàrtic, però per fer-ho calia tenir una estació científica. Castellví confessa que Ballester estava entusiasmat amb aquesta empresa que van haver de portar a terme en tres mesos, exigència de les inclemències temperatures de l'Antàrtida. El març de 1988, Espanya tenia la seva base i el setembre era admès com a membre consultiu del Tractat Antàrtic. Aquell mateix any, Ballester va patir una embòlia que el va obligar a retirar-se de les seves tasques d'investigador.

En una entrevista a *El País* (22 de febrer de 1988), Ballester afirmava que no es considerava «un conqueridor, sinó un descobridor de coneixements». En aquell moment es referia només a la instal·lació de la primera estació científica espanyola a l'Antàrtida, però bé que es podria agafar com una consigna que ha seguit al llarg de la seva vida. Una persistència que ha estat cabdal per a la ciència oceanogràfica del nostre país.

Editora en cap d'*Omnis cellula*